7-tema. Nızam boyınsha miyrasxorlıq

7-tema / 16 · 1-semestr

MAZMUNI

1. Bap
2. Qısqasha juwmaq
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Túsindiriw hám sxema
9. Derekler

Bap

Miyras huqıqında nızam boyınsha miyrasxorlıq eń kóp ushırasatuǵın jaǵdaylardıń biri bolıp tabıladı. Puqaralar hár dayım da óz mal-múlkin bólistiriw boyınsha wásiyatnama qaldıra bermeydi. Bunday jaǵdaylarda, miyras qaldırıwshınıń mal-múlki nızamda belgilengen tártipte onıń jaqın tuwısqanları arasında bólistiriledi. Usı sabaǵımız arqalı nızam boyınsha miyrasxorlıqtıń tiykarları, miyrasxorlardıń náwbetleri, olardıń huqıqları hám miyrastı bólistiriwdegi tiykarǵı principlerdi úyrenemiz. Sonday-aq, sabaq dawamında májbúriy úles, usınıs etiw huqıqı, er-hayaldıń miyrastaǵı huqıqları hámde miyrastı qorıqlaw hám isenimli basqarıw sıyaqlı áhmiyetli máseleler analiz etiledi. Bul tema bolajaq yuristler ushın tek ǵana teoriyalıq, bálki ámeliy áhmiyetke iye bolıp, shańaraqlıq dawlardı ádillikli sheshiwde hám puqaralardıń múlklik huqıqların qorǵawda bekkem irgetas bolıp xızmet etedi. Sabaq jol kartası: dáslep miyrasxorlıq tiykarları hám principlerin kórip shıǵamız, sońınan bes náwbettegi miyrasxorlar sheńberin analiz etemiz. Keyingi bólimlerde ayrıqsha qorǵawǵa mútáj shaxslar, sonıń ishinde, bağıwdağılar hám májbúriy úles iyeleriniń huqıqların úyrenemiz. Juwmağında miyrastı qorǵaw tártip-qağıydaları menen tanısamız.

QISQASHA

- 5 náwbet — Miyrasxorlar náwbetleri sanı (PK 1135-1139-statyalarında belgilengen)
- 1/4 bólek — Bağıwdağılardıń maksimal úlesi (Basqa miyrasxorlar menen birge miyras alǵanda (PK 1141-statya))
- Keminde yarımı — Májbúriy úles muǵdarı (Nızam boyınsha tiyisiwi tiyis bolǵan úlestiń yarımınan kem bolmawı kerek (PK 1142-statya))
- Keminde 1 jıl — Bağıwdağılıq múddeti (Miyras qaldırıwshınıń qaytıs bolıwına shekem birge jasaǵan yamasa bağıwında bolǵan múddet (PK 1141-statya))

7.1 Nızam boyınsha miyras alıw tiykarları

Nızam boyınsha miyrasxorlıq — bul miyras qaldırıwshı tárepinen wásiyatnama qaldırılmaǵan, wásiyatnama nızamǵa qayshı túrde dúzilgenligi sebepli haqıyqıy emes dep tabılǵan yamasa wásiyatnamada miyras mal-múlkiniń tek ǵana bir bólegi kórsetilgen jaǵdaylarda júzege keletuǵın huqıqıy qatnas bolıp tabıladı. Bul túrdegi miyrasxorlıqta miyrasxorlar nızamda qatań belgilengen náwbet tártibinde miyrasqa shaqırıladı (PK 1134-statya). Nızam boyınsha miyrasxorlıqtıń tiykarǵı shárti sonday, hár bir keyingi náwbettegi miyrasxorlar tek ǵana aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar ulıwma bolmaǵanda, olar nızamǵa muwapıq miyrastan shetletilgende, miyrastı qabıl etpegende yamasa onnan ıqtıyarlı túrde waz keshkende ǵana miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Bul qaǵıyda miyras qaldırıwshıǵa eń jaqın bolǵan shaxslardıń huqıqların birinshi náwbette qorǵawǵa qaratılǵan. Shańaraq huqıqı hám miyras huqıqınıń ózara baylanıslılıǵı perzentlikke alıw qatnaslarında ayqın kórinedi. Nızam boyınsha miyrasxorlıqta perzentlikke alınǵan shaxs hám onıń áwladları, bir tárepten, perzentlikke alıwshı shaxs hám onıń tuwısqanları, ekinshi tárepten, tuwısqan qan-qarına tolıq teńlestiriledi. Biraq, perzentlikke alınǵanlar hám olardıń áwladları perzentlikke alınǵan shaxstıń biologiyalıq ata-anası hámde ata-ápeleri (baba-mamaları), aǵa-inileri, apa-sińlileri qaytıs bolǵanınan keyin nızam boyınsha miyras almaydı. Sonday-aq, perzentlikke alınǵan shaxstıń biologiyalıq ata-anası hámde ata-ápeleri, aǵa-inileri, apa-sińlileri de perzentlikke alınǵan shaxs hám onıń áwladları qaytıs bolǵanınan keyin nızam boyınsha miyras alıw huqıqına iye emes. Bul qaǵıyda bala máplerініń ústinligin hámde jańa shańaraqlıq baylanıslardıń huqıqıy áhmiyetin támiyinleydi hám mápler soqlıǵısıwınıń aldın aladı. Faraziy mısal: Puqara Anvar qaytıs boldı hám hesh qanday wásiyatnama qaldırmadı. Onıń nızamlı miyrasxorları nızamda belgilengen náwbet tiykarında onıń mal-múlkine iyelik etiw huqıqın qolǵa kiritiledi. Eger Anvar balalıǵında basqa shańaraqqa perzentlikke berilgen bolsa, onıń biologiyalıq ata-anası bul miyrastan úles talap ete almaydı, sebebi olar arasındaǵı huqıqıy baylanıs úzilgen esaplanadı.

- Nızam boyınsha miyrasxorlar náwbet tártibinde shaqırıladı (PK 1134-statya).
- Perzentlikke alınǵanlar tuwısqan qan-qarına teńlestiriledi (PK 1134-statya).
- Keyingi náwbet aldıńǵısı bolmaǵanda ǵana shaqırıladı (PK 1134-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Perzentlikke alınǵan shaxs óziniń biologiyalıq ata-anasınan miyras alıw huqıqın joǵaltadı, sebebi ol perzentlikke alıwshınıń qan-qarına teńlestiriledi.

7.2 Nızam boyınsha miyrasxorlıq principleri

Nızam boyınsha miyrasxorlıq ózine tán bolǵan bir neshe tiykarǵı principlerge tayanadı. Birinshiden, náwbetlilik principi bolıp, bunda tuwısqanlıq dárejesiniń jaqınlıǵına qarap miyrasxorlar arnawlı toparlarǵa, yaǵnıy náwbetlerge ajıratıladı. Bul princip miyrastıń biygana shaxslarǵa emes, bálki márhumnıń eń jaqın adamlarına ótiwin támiyinleydi. Ekinshiden, úleslerdiń teńligi principi qatań ámel qıladı. Yaǵnıy, bir náwbetke shaqırılǵan barlıq miyrasxorlar arasında miyras mal-múlki hár dayım teń úleslerde bólistiriledi. Olardıń jası, jınısı yamasa materiallıq jaǵdayı úles muǵdarına tásir etpeydi. Úshinshiden, shańaraq aǵzaları hám sociallıq qorǵawǵa mútáj shaxslardı qollap-quwatlaw principi bar. Bul princip miynetke uqıpsız baǵıwdaǵılar hám májbúriy úles iyeleriniń huqıqların kepilliklew arqalı kórinedi. Tórtinshiden, qan-qarınalıq hám neke baylanıslarınıń tán alınıwı principidir. Nızamshılıq miyras qaldırıwshınıń eń jaqın adamları —

balaları, nızamlı nekede bolǵan eri yamasa hayalı hám ata-anasına absolyut ústinlik beredi. Besinshiden, ıqtıyarlılıq principi ámel qıladı, yaǵnıy hesh kim miyrastı qabıl etiwge májbúr emes; miyrasxor óz ıqtıyarı menen miyrastı qabıl etiwi yamasa onnan waz keshiwi múmkin. Bul processte hesh qanday májbúrlewge jol qoyılmaydı. Sonday-aq, miyras huqıqında sud qadaǵalawı áhmiyetli orın iyeleydi. Eger miyrasxorlar arasında daw kelip shıqsa yamasa miyrastı bólistiriwde ádilsizlikke jol qoyılsa, másele sud tártibinde sheshiledi. Bul principler miyras bólistiriwde shańaraqlıq dawlardıń aldın alıwǵa, puqaralardıń múlklik huqıqların qorǵawǵa hám jámiyette ádillikti támiyinlewge xızmet etedi. Faraziy mısal: Qaytıs bolǵan Botirdiń eki ulı hám nızamlı nekede bolǵan hayalı bar. Olar birinshi náwbet miyrasxorları sıpatında miyrastı úshke, yaǵnıy absolyut teń úleslerge bólip aladı. Olardan birine kóbirek, ekinshisine kemrek beriliwi nızam boyınsha miyrasxorlıqtıń úlesler teńligi principine qayshı. Eger ullarınan biri óz ıqtıyarı menen anasınıń paydasına miyrastan waz keshse, bul ıqtıyarlılıq principine sáykes keledi.

- Miyrasxorlar nızamda belgilengen náwbet boyınsha shaqırıladı (PK 1134-statya).
- Bir náwbettegi miyrasxorlar mal-múlkti teń úleslerde aladı (PK 1135-1138-statyalar).
- Miyrastan waz keshiw ıqtıyarlı bolıp tabıladı (PK 1134-statya).

> **IMTIXAN USHIN**
> Ekzamende este saqlań: Nızam boyınsha miyrasxorlıqta bir náwbettegi miyrasxorlar arasında úlesler hár dayım teń boladı. Jasına yamasa materiallıq jaǵdayına qarap úlesler ózgertilmeydi.

7.3 Miyrasxorlardıń shaqırılıw náwbeti

Ózbekstan Respublikası Puqaralıq kodeksine bola, nızam boyınsha miyrasxorlar jámi bes náwbetke bólingen (PK 1135-1139-statyalar). Náwbetlilik qaǵıydası qatań qásiyetke iye bolıp, ol miyras qaldırıwshıǵa tuwısqanlıq dárejesiniń jaqınlıǵına tiykarlanadı. Náwbetlerdiń izbe-izligi tómendegishe belgilengen: birinshi náwbet — miyras qaldırıwshınıń balaları, eri (hayalı) hám ata-anası; ekinshi náwbet — aǵa-inileri, apa-sińlileri, ata-ápeleri (babası hám maması); úshinshi náwbet — ákesiniń aǵa-inileri (ámekisi), anasınıń aǵa-inileri (taǵası), ákesiniń apa-sińlileri (ámmesi) hám anasınıń apa-sińlileri (xalası); tórtinshi náwbet — altınshı dárejege shekemgi bolǵan basqa tuwısqanlar; besinshi náwbet — miynetke uqıpsız baǵıwdaǵılar. Nızam boyınsha miyrasxorlıqta eń tiykarǵı hám qatań qaǵıyda bar: hár bir keyingi náwbettegi miyrasxorlar tek ǵana aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar ulıwma bolmaǵan, olar nızamǵa tiykar miyrastan shetletilgen, miyrastı qabıl etpegen yamasa onnan ıqtıyarlı túrde waz keshken jaǵdayda ǵana miyrasxorlıq huqıqına iye boladı (PK 1134-statya). Bul qaǵıyda sonı ańlatadı, eger miyras qaldırıwshınıń birew bolsa da birinshi náwbettegi miyrasxorı bar bolsa hám ol miyrastı qabıl etse, ekinshi, úshinshi hám onnan keyingi barlıq náwbettegi miyrasxorlar miyrastan ulıwma úles alıw huqıqına iye bolmaydı. Bul sistema miyrastıń biyganalasıp ketiwiniń aldın aladı hám múlktiń eń jaqın shańaraq aǵzalarında qalıwın kepillikleydi. Sonday-aq, bul qaǵıyda shańaraqlıq qatnaslardıń turaqlılıǵın támiyinlewge hám múlklik dawlardıń aldın alıwǵa járdem beredi. Faraziy mısal: Jasurdıń qaytıs bolıwınan soń onıń nızamlı hayalı (birinshi náwbet miyrasxorı) hám tuwısqan aǵası (ekinshi náwbet miyrasxorı) qaldı. Nızamdaǵı náwbetlilik qaǵıydasına tiykar, miyras tolıǵı menen birinshi náwbet wákili bolǵan hayalǵa ótedi. Aǵası bolsa ekinshi náwbette bolǵanlıǵı sebepli miyras alıw huqıqına iye bolmaydı. Eger hayalı miyrastan waz keshkende edi, sonday jaǵdayda ǵana náwbet aǵasına jetip kelgen bolar edi.

- Nızamshılıqta jámi 5 miyrasxorlar náwbeti belgilengen (PK 1135-1139-statyalar).

- Keyingi náwbet aldıńǵısı joq bolǵanda shaqırıladı (PK 1134-statya).
- Jaqınraq tuwısqanlar uzaqraq tuwısqanlardı miyrastan shetletedi.

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Kóp ushırasatuǵın qáte: Adamlar kóbinese aǵa-iniler yamasa apa-sińliler miyras qaldırıwshınıń balaları menen birge miyras aladı dep oylaydı. Tiykarında, balalar 1-náwbet, aǵa-iniler 2-náwbet esaplanadı.

7.4 Birinshi náwbettegi miyrasxorlar

Nızam boyınsha birinshi náwbettegi miyrasxorlıq huqıqına miyras qaldırıwshınıń balaları (sonıń ishinde perzentlikke alınǵan balaları), eri (hayalı) hám ata-anası (perzentlikke alıwshılar) iye boladı (PK 1135-statya). Bul shaxslar miyras qaldırıwshınıń eń jaqın shańaraq aǵzaları esaplanadı hám sonıń ushın nızamshılıq olarǵa absolyut ústinlik beredi. Olar miyrastı hár dayım teń úleslerde aladı. Itibar beriw kerek bolǵan júdá áhmiyetli tárep sonday, miyras qaldırıwshınıń qaytıs bolıwınan keyin tuwılǵan balaları da birinshi náwbettegi miyrasxorlar qatarına kiredi. Bul qaǵıyda hámileniń huqıqların qorǵawǵa hám bala máplerinıń ústinligi principine tikkeley xızmet etedi. Eger miyras qaldırıwshı qaytıs bolǵan waqıtta onıń hayalı hámiledar bolsa, miyrastı bólistiriw processı bala tuwılǵanǵa shekem nızamlı túrde toqtatıp turıladı. Nekeden tısqarı tuwılǵan balalar, eger olardıń atalıǵı FHDYO organlarında yamasa sud tártibinde belgilengen bolsa, tap nızamlı nekede tuwılǵan balalar sıyaqlı birinshi náwbettegi tolıq qanlı miyrasxor esaplanadı. Sonday-aq, er yamasa hayaldıń miyras alıw huqıqı tek ǵana nızamlı, yaǵnıy mámleketlik organlarda rásmiy dizimge alınǵan neke bar bolǵanda ǵana tán alınadı. Diniy úrip-ádetler tiykarında oqılǵan sháriyat nekesi yamasa birgelikte jasaw (puqaralıq nekesi) hesh qanday miyras huqıqın keltirip shıqarmaydı. Faraziy mısal: Rustam tosatttan qaytıs boldı. Onıń artında hámiledar hayalı hám anası qaldı. Miyras bólistirilmey turıp, eki aydan soń bala saw-salamat tuwıldı. Endi miyras úsh birinshi náwbet miyrasxorı: hayalı, anası hám jańa tuwılǵan gódek arasında teń úsh bólekke bólinedi. Hár birine miyrastıń úshten bir bólegi tiyedi. Eger bala tuwılmastan aldın miyras bólistirip jiberilgende, bul bala huqıqlarınıń qórek túrde buzılıwı dep bahalanar hám sud arqalı biykarlaw etilgen bolar edi.

- Balalar, er (hayal) hám ata-ana 1-náwbet miyrasxorları bolıp tabıladı (PK 1135-statya).
- Qaytıs bolǵannan keyin tuwılǵan balalar da 1-náwbet miyrasxorı esaplanadı (PK 1135-statya).
- Barlıq 1-náwbet miyrasxorları miyrastı teń úleslerde aladı.

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Hámileniń huqıqı: Miyras qaldırıwshı qaytıs bolǵan waqıtta hámile bar bolsa, miyras bólistiriliwi bala tuwılǵanǵa shekem toqtatıp turıladı.

7.5 Ekinshi, úshinshi hám tórtinshi náwbetler

Eger miyras qaldırıwshınıń birinshi náwbet miyrasxorları ulıwma bolmasa, olar miyrastan waz keshken yamasa shetletilgen bolsa, náwbet nızamda belgilengen keyingi tuwısqanlarǵa ótedi. Ekinshi náwbetke miyras qaldırıwshınıń tuwısqan hámde anası (ákesi) bir ákesi (anası) basqa aǵa-inileri hám apa-sińlileri, sonday-aq onıń hám áke, hám ana tárepten ata-ápeleri (babası hám maması) kiredi (PK 1136-statya). Olar da ózara teń úleslerde miyras aladı. Itibar beriń, ógey aǵa-iniler (yaǵnıy ata-anası basqa, tek ata-anaları ózara

nekede bolǵan, qan-qarınalıǵı joq shaxslar) bul dizimge kirmeydi. Eger ekinshi náwbet te bolmasa, úshinshi náwbetke miyras qaldırıwshınıń tuwısqan ámekisi, taǵası, ámmesi hám xalası shaqırıladı hám olar da teń úleslerde miyras aladı (PK 1137-statya). Tórtinshi náwbetke bolsa miyras qaldırıwshınıń altınshı dárejege shekemgi (altınshı dáreje de oǵan kiredi) bolǵan basqa tuwısqanları kiredi (PK 1138-statya). Tórtinshi náwbette ózine tán áhmiyetli qaǵıyda bar: jaqınraq tuwısqanlar uzaqraq tuwısqanlarǵa salıstırǵanda miyras alıwda jeńillikli huqıqqa iye boladı. Yaǵnıy, besinshi dárejeli tuwısqan bar bolsa, altınshı dárejeli tuwısqan miyras ala almaydı. Miyrasxorlıqqa shaqırılatuǵın bir qıylı dárejedegi tórtinshi náwbettegi miyrasxorlar ózara teń úleslerde miyras aladı. Faraziy mısal: Alisher qaytıs boldı. Onıń ata-anası, hayalı hám perzentleri joq, yaǵnıy birinshi náwbet miyrasxorları bar emes. Onıń bir aǵası hám bir maması bar. Olar ekinshi náwbet miyrasxorları sıpatında Alisherdiń barlıq múlkin teń ekige bólip aladı. Eger olar da bolmaǵanda, miyras úshinshi náwbettegi taǵası yamasa ámmesine ótken bolar edi. Bul sistema tuwısqanlıq qatnasların qádirlewge hám múlktiń biyganalarǵa ótip ketpewin támiyinlewge xızmet etedi.

- 2-náwbet: aǵa-ini, apa-sińli, ata-ápe (baba hám mama) (PK 1136-statya).
- 3-náwbet: ámeki, taǵa, ámme, xala (PK 1137-statya).
- 4-náwbet: 6-dárejege shekemgi bolǵan basqa tuwısqanlar (PK 1138-statya).

> **SALISTIRIŃ**
> Parıqlań: 1, 2 hám 3-náwbetlerde tuwısqanlıq dárejesine qaramastan barlıq shaqırılǵanlar teń úles aladı. Biraq 4-náwbette jaqınraq dárejedegi tuwısqanlar uzaqraq dárejedegilerdi shetletedi.

7.6 Miynetke uqıpsız baǵıwdaǵılar (5-náwbet)

Miyras qaldırıwshınıń miynetke uqıpsız baǵıwdaǵıları nızam boyınsha bólek sociallıq qorǵaladı. PK 1141-statyasına bola, miyras qaldırıwshınıń qaytıs bolıwına shekem keminde bir jıl onıń qaramog‘ında (baǵıwında) bolǵan hám ol menen birgelikte jasaǵan miynetke uqıpsız shaxslar nızam boyınsha miyrasxorlar qatarına kiredi. Eger basqa náwbettegi (máselen, birinshi yamasa ekinshi náwbet) miyrasxorlar bar bolsa, bul baǵıwdaǵılar miyrasxorlıqqa shaqırılıp atırǵan náwbettiń miyrasxorları menen birgelikte miyras aladı. Sonday-aq, nızam boyınsha ekinshi, úshinshi yamasa tórtinshi náwbet miyrasxorları sheńberine kiretuǵın, biraq usı waqıtta shaqırılıp atırǵan náwbetke kirmeytuǵın miynetke uqıpsız shaxslar keminde bir jıl miyras qaldırıwshınıń baǵıwında bolǵan bolsa, olar birge jasaǵan-jasamaǵanlıǵına qaramastan, shaqırılıp atırǵan náwbet penen birge miyras aladı. Nızam boyınsha basqa miyrasxorlar bolǵan jaǵdayda, usı statya tiykarında shaqırılatuǵın baǵıwdaǵılardıń hámmesi birgelikte kópi menen miyrastıń tórtten bir (1/4) bólegin miyras etip aladı. Eger basqa hesh qanday náwbettegi miyrasxorlar bolmasa, miynetke uqıpsız baǵıwdaǵılar besinshi náwbettegi ǵárezsiz miyrasxor sıpatında miyrastı tolıq kólemde aladı (PK 1139-statya). Faraziy mısal: Qaytıs bolǵan Vali óziniń miynetke uqıpsız, hesh qanday tuwısqanlıǵı bolmaǵan qońsılası G‘anini 2 jıl dawamında óz úyinde tolıq baǵıp kelgen. Validiń bir qızı (birinshi náwbet miyrasxorı) bar. G‘ani miynetke uqıpsız baǵıwdaǵı sıpatında qızı menen birge miyras aladı, biraq onıń úlesi jámi miyrastıń tórtten bir (1/4) bóleginen aspaydı. Qalǵan tórtten úsh (3/4) bólegi qızına tiyedi. Eger qızı bolmaǵanda, G‘ani besinshi náwbet miyrasxorı sıpatında pútkil miyrasqa iyelik etken bolar edi. Bul qaǵıyda jámiyettegi hálsiz qatlamlardı hám márhumnıń baǵıwında bolǵan shaxslardı kútilmegen materiallıq qıyınshılıqlardan qorǵaw ushın engizilgen.

- Keminde 1 jıl baǵıwında bolǵan miynetke uqıpsız shaxslar miyrasxor boladı (PK 1141-statya).

• Basqa miyrasxorlar bolsa, bağıwdağılar kópi menen miyrastıń 1/4 bólegin aladı (PK 1141-statya).
• Basqa miyrasxorlar bolmasa, olar 5-náwbet sıpatında miyras aladı (PK 1139-statya).

> **IMTIXAN USHIN**
> Ekzamende soraladı: Bağıwdağı basqa náwbettegi miyrasxorlar menen birge miyras alıp atırǵanda onıń úlesi qansha boladı? Juwap: Barlıq bağıwdağılar birgelikte miyrastıń tórtten bir (1/4) bóleginen kóp bolmaǵan muǵdarda úles aladı.

7.7 Májbúriy úles huqıqı

Májbúriy úles — bul wásiyatnama erkinligin nızamlı túrde sheklewshi hám shańaraqtıń sociallıq qorǵawǵa mútáj aǵzaların kepillikli múlk penen támiyinlewshi júdá áhmiyetli huqıqıy institut bolıp tabıladı. PK 1142-statyasına tiykar, miyras qaldırıwshınıń erjetpegen yamasa miynetke uqıpsız balaları (sonıń ishinde perzentlikke alınǵanlar), sonday-aq miynetke uqıpsız eri (hayalı) hám ata-anası, wásiyatnamanıń mazmunına qaramastan, nızam boyınsha miyrasxor bolǵanlarında olardan hár birine tiyisiwi tiyis bolǵan úlestiń keminde yarımın (májbúriy úles) miyras etip aladı. Itibar beriń: májbúriy úles pútkil miyrastıń yarımı emes, bálki wásiyatnama bolmaǵanda dál usı shaxsqa nızam boyınsha tiyisiwi kerek bolǵan úlestiń yarımı bolıp tabıladı. Májbúriy úles alıw huqıqına iye bolǵan miyrasxor miyrastan alatuǵın hámme nárse, sonıń ishinde ápiwayı úy úskeneleri hám turmıslıq buyımlardan ibarat mal-múlktiń qunı da, bul miyrasxor paydasına etilgen wásiyat májbúriyatiniń qunı da májbúriy úleske qosıp esaplanadı. Miyrastan májbúriy úles alıw huqıqına iye bolǵan miyrasxor ushın wásiyatnamada belgileneduǵın hár qanday sheklewler hám shártler tek ǵana oǵan tiyisli miyrastıń májbúriy úlesten artıqsha bólegine salıstırǵanda ǵana haqıyqıy esaplanadı. Faraziy mısal: Qodir óziniń barlıq 120 000 000 sumlıq mal-múlkin eń jaqın dosına wásiyat qıldı. Onıń tek bir miynetke uqıpsız pensioner anası bar (basqa birinshi náwbet miyrasxorları joq). Eger wásiyatnama bolmaǵanda anası nızam boyınsha pútkil miyrastı (120 000 000 sum) tolıq alǵan bolar edi. Májbúriy úles qaǵıydasına bola, ana wásiyatnamaǵa qaramastan, ózine tiyisiwi tiyis bolǵan úlestiń yarımın, yaǵnıy 60 000 000 sumnı alıwǵa haqılı. Qalǵan 60 000 000 sum dosına ótedi. Bul arqalı nızam ǵarrı ananıń kóshede qalmawın kepillikleydi.

• Erjetpegen yamasa miynetke uqıpsız balalar, ata-ana, er (hayal) májbúriy úles aladı (PK 1142-statya).
• Májbúriy úles nızam boyınsha tiyisiwi tiyis bolǵan úlestiń keminde yarımın quraydı (PK 1142-statya).
• Wásiyatnamadağı sheklewler tek májbúriy úlesten artıqsha bólegine salıstırǵanda haqıyqıy bolıp tabıladı.

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Kóp ushırasatuǵın qáte: Studentler kóbinese májbúriy úlesti 'pútkil miyrastıń yarımı' dep oylaydı. Tiykarında bul 'nızam boyınsha tiyisiwi tiyis bolǵan úlestiń yarımı' bolıp tabıladı.

7.8 Er (hayal)dıń miyras huqıqları

Er yamasa hayaldıń miyras alıwdağı huqıqları ózine tán qásiyetke iye bolıp, ol shańaraq huqıqı hám puqaralıq huqıqı normalarınıń uyǵınlasıwın talap etedi. PK 1143-statyasına muwapıq, wásiyatnama yamasa nızam boyınsha erge (hayalǵa) tiyisli bolǵan miyrasxorlıq huqıqı onıń miyras qaldırıwshı menen nekedegi

jaǵdayına baylanıslı basqa múlklik huqıqlarına ulıwma daxıl qılmaydı. Eń áhmiyetlisi, Shańaraq kodeksine bola neke dawamında birgelikte arttırılǵan mal-múlktegi er (hayal)dıń óz jeke úlesine bolǵan múlk huqıqı miyras quramına kirmeydi. Yaǵnıy, miyras isi ashılǵanda er-hayaldıń ulıwma múlki dáslep teń ekige bólinedi: yarımı tiri qalǵan erge (hayalǵa) onıń jeke múlki sıpatında ajıratıp beriledi, qalǵan yarımı bolsa márhumnıń miyras massasın quraydı. Tiri qalǵan er (hayal) mine usı miyras massasınan birinshi náwbettegi miyrasxor sıpatında basqa miyrasxorlar (balalar, ata-ana) menen bir qatarda teń úleste miyras aladı. Bul qaǵıyda er-hayaldıń jıllar dawamında birgelikte arttırǵan baylıǵına salıstırǵanda ádillikli qatnastı támiyinleydi. Faraziy mısal: Er hám hayal neke dawamında birgeliktegi qarjıları esabınan 200 000 000 sumlıq úy satıp aldı. Er tosatttan qaytıs boldı. Onıń hayalı hám bir ulı bar. Dáslep, notarius tárepinen úydiń yarımı — 100 000 000 sumlıq bólegi hayaldıń óz múlki sıpatında oǵan ajıratıp beriledi. Erdiń úlesi bolǵan qalǵan 100 000 000 sum miyras esaplanadı. Bul miyras hayal hám ul arasında birinshi náwbet miyrasxorları sıpatında teń ekige (50 000 000 sumnan) bólinedi. Nátiyjede hayalda jámi 150 000 000 sumlıq (100 mln óz úlesi + 50 mln miyras), ulda bolsa 50 000 000 sumlıq úles boladı.

- Er (hayal)dıń miyras huqıqı onıń ulıwma múlktegi huqıqına daxıl qılmaydı (PK 1143-statya).
- Birgelikte arttırılǵan múlktiń yarımı miyras quramına kirmeydi.
- Tiri qalǵan hayal (er) hám óz múlk úlesin, hám miyrastaǵı úlesin aladı.

> **IS PENEN BAYLANIS**
> Ámeliy mısal: Shańaraq kodeksine bola er-hayaldıń múlki birgeliktegi ulıwma múlk bolıp tabıladı. Sonıń ushın miyras isi ashılǵanda notarius dáslep er-hayaldıń ulıwma múlkinan tiri qalǵan shaxstıń úlesin ajıratıp beredi, sońınan qalǵan bólegin miyras sıpatında bólistiredi.

7.9 Usınıs etiw huqıqı boyınsha miyrasxorlıq

Usınıs etiw huqıqı boyınsha miyrasxorlıq — bul nızam boyınsha miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem (yaǵnıy miyras qaldırıwshıdan aldın) qaytıs bolǵan jaǵdayda, oǵan tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń onıń áwladlarına ótiwin támiyinleytuǵın huqıqıy mexanizm bolıp tabıladı (PK 1140-statya). Bul qaǵıyda ádillikti támiyinlewge qaratılǵan bolıp, biwaqıt qaytıs bolǵan miyrasxordıń perzentleri miyrastan quruq qalmawın kepillikleydi. Usınıs etilip atırǵan úles qaytıs bolǵan miyrasxor menen bir qıylı dárejede tuwısqan bolǵan áwladlar arasında teń bólistiriledi. Bala, aqlıq, shawlıq, shópik miyrasxorlıǵında, yaǵnıy tuwrı shájire boyınsha usınıs qılıw huqıqı tuwısqanlıq dárejesi sheklenbegen halda ámel qıladı. Qaptal tuwısqanlıq boyınsha bolsa bul huqıqqa miyras qaldırıwshınıń tuwısqan aǵa-inileri (apa-sińlileri) atınan onıń jiyenleri yamasa ámekisi (taǵası), ámmesi (xalası) atınan olardıń perzentleri (ámekishashar, taǵashashar hám t.b.) iye boladı. Usınıs etiw huqıqı miyras transmissiyasınan (PK 1140-1-statya) parıq qıladı. Transmissiyada miyrasxor miyras ashılǵannan keyin, biraq onı qabıl etiwge úlgirmey qaytıs boladı. Faraziy mısal: Baba qaytıs boldı. Onıń eki ulı bar edi, biraq úlken ulı babadan bir jıl aldın avtohalakatta qaytıs bolǵan bolıp, artında eki qızı (babanıń aqlıqları) qalǵan. Nızamǵa bola, miyras teń ekige bólinedi: yarımın tiri qalǵan kishi ul aladı, qalǵan yarımın bolsa qaytıs bolǵan úlken uldıń ornına (usınıs etiw huqıqı boyınsha) onıń eki qızı teń bólip (miyrastıń tórtten bir bóleginen) aladı. Usılay etip, qaytıs bolǵan uldıń perzentleri óz átkesine tiyisiwi tiyis bolǵan úlesti saqlap qaladı. Bul institut shańaraqlıq baylanıslardıń dawamlılıǵın hám áwladlardıń múlklik huqıqların qorǵawda áhmiyetli orın iyeleydi.

- Miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolsa, onıń úlesi áwladlarına ótedi (PK 1140-statya).

• Tuwrı shájire boyınsha bul huqıq sheklenbegen dárejede ámel qıladı (PK 1140-statya).
• Ótken úles áwladlar arasında teń bólistiriledi.

SALISTIRIŃ

Parıqlań: Usınıs etiw huqıqı (PK 1140) miyrasxor miyras qaldırıwshıdan aldın qaytıs bolǵanda qollanıladı. Miyras transmissiyası (PK 1140-1) bolsa miyrasxor miyras ashılǵannan keyin, biraq onı qabıl etip alıwǵa úlgirmesten qaytıs bolǵanda qollanıladı.

7.10 Miyrastı qorıqlaw hám isenimli basqarıw

Miyras ashılǵannan soń, onı miyrasxorlar qabıl etip alǵanǵa shekem mal-múlkti asırap-abaylaw hám onıń qunı tómenlep ketiwiniń aldın alıw áhmiyetli orın iyeleydi. PK 1144-statyasına tiykar, eger mal-múlktiń bir bólegi wásiyatnama boyınsha miyras etip alınǵan bolsa, miyras qaldırıwshı tárepinen tayınlanǵan wásiyatnama atqarıwshısı pútkil miyrastı, sonıń ishinde onıń nızam boyınsha ótetuǵın bólegin de qorǵaydı hám basqaradı. Eger wásiyatnama bolmasa, nızam boyınsha miyrasxorlardan bir yamasa bir neshewiniń iltimasına bınaan miyras ashılǵan jerdegi notarius tárepinen miyrastı basqarıwshı tayınlanadı. Eger nızam boyınsha miyrasxorlar bolmasa yamasa belgisiz bolsa, jergilikli atqarıwshı hákimiyat organları yamasa puqaralardıń ózin ózi basqarıw organı (máhálle) miyrastı basqarıwshı tayınlanıwın sorap notariusqa múrájáát etiwi tiyis. Miyrastı basqarıwshı tayınlanıwına yamasa bul is ushın tańlanǵan kandidatqa narazı bolǵan nızam boyınsha miyrasxor sudqa múrájáát etiw huqıqına iye. Bul processte sud qadaǵalawı miyras mal-múlki talan-taraj etilmewi hám máp ler soqlıǵısıwı júzege kelmewin támiyinleydi. Miyrastı basqarıwshı óz xızmetleri ushın miyras esabınan zárúr qárejetlerdi óndiriw hám eger kelisimde basqasha tártip bolmasa, haq alıw huqıqına iye. Nızam boyınsha miyrasxorlar bar bolǵanlarında, olardıń talabı menen miyrastı basqarıwshı shaqırıp alınıwı múmkin. Faraziy mısal: Miyras qaldırıwshıdan úlken kommerciyalıq dúkan qaldı. Miyrasxorlar miyrastı qabıl etip rásmiylestirgenge shekem (bul process ádette 6 ay dawam etedi) dúkan iskerligi toqtap qalmawı, xızmetkerler aylıqsız qalmawı hám mal-múlk joǵaltılmawı ushın notarius arqalı miyrastı basqarıwshı tayınlaydı. Basqarıwshı belgilengen múddet dawamında dúkandı isenimli basqaradı, paydanı saqlaydı hám waqtı kelgende miyrasxorlarǵa tolıq esabat penen tapsıradı.

• Miyrastı basqarıwshı notarius tárepinen tayınlanadı (PK 1144-statya).
• Miyrasxorlar joq bolsa, hákimiyat yamasa máhálle notariusqa múrájáát etedi (PK 1144-statya).
• Basqarıwshı tayınlanıwı ústinen sudqa shaǵım etiw múmkin (PK 1144-statya).

TIYKARǴI PIKIR

Miyrastı qorǵaw hám isenimli basqarıw miyras massasınıń qunı tómenlep ketpewi hám miyrasxorlardıń múlklik huqıqları tolıq támiyinleniwi ushın xızmet etedi.

TIYKARǴI JUWMAQLAR

1. Nızam boyınsha miyrasxorlıq wásiyatnama bolmaǵanda yamasa haqıyqıy emes dep tabılǵanda júzege keledi.
2. Miyrasxorlar nızamda qatań belgilengen 5 náwbet tiykarında shaqırıladı.
3. Birinshi náwbet miyrasxorları (balalar, er-hayal, ata-ana) miyrastı hár dayım teń úleslerde aladı.

4. Hár bir keyingi náwbet tek aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar bolmaǵanda ǵana miyrasqa shaqırıladı.
5. Erjetpegen hám miynetke uqıpsız jaqın tuwısqanlar wásiyatnamaǵa qaramastan májbúriy úles alıw huqıqına iye.
6. Er yamasa hayaldıń miyras huqıqı onıń neke dawamında arttırılǵan ulıwma múlktegi jeke úlesine tásir etpeydi.
7. Usınıs etiw huqıqı miyras qaldırıwshıdan aldın qaytıs bolǵan miyrasxordıń áwladları máplerin qorǵaydı.

Qısqasha juwmaq

Nızam boyınsha miyrasxorlıq — miyras qaldırıwshı wásiyatnama qaldırmaǵan jaǵdaylarda onıń mal-múlkin nızamda belgilengen tártipte bólistiriw mexanizmi bolıp tabıladı. Ózbekstan Respublikası Puqaralıq kodeksine bola, nızam boyınsha miyrasxorlar bes náwbetke ajıratılǵan. Birinshi náwbetke balalar, er (hayal) hám ata-ana kiredi hámde olar miyrastı teń úleslerde aladı. Miyrasxorlıqtıń tiykarǵı qaǵıydası sonnan ibarat, hár bir keyingi náwbettegi miyrasxorlar tek aldıńǵı náwbettegiler bolmaǵanda yamasa miyrastan waz keshkende ǵana shaqırıladı. Nızamshılıq sociallıq qorǵawǵa mútáj shaxslardı bólek qorǵaydı. Atap aytqanda, miyras qaldırıwshınıń bağıwında keminde bir jıl bolǵan miynetke uqıpsız bağıwdağılar basqa náwbetler menen birgelikte miyrastıń tórtten bir bólegine shekem úles alıwları múmkin. Sonday-aq, erjetpegen hám miynetke uqıpsız balalar, ata-ana hámde er-hayal ushın májbúriy úles huqıqı kepilliklengen bolıp, bul úles nızam boyınsha tiyisiwi tiyis bolǵan muǵdardıń keminde yarımın quraydı. Er-hayaldıń miyras huqıqı olardıń birgeliktegi ulıwma múlktegi jeke úlesine daxıl qılmaydı. Miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolsa, usınıs etiw huqıqı arqalı onıń úlesi óz áwladlarına ótedi. Miyras mal-múlkin saqlap qalıw maqsetinde notarius tárepinen miyrastı basqarıwshı tayınlanıwı múmkin.

TIYKARǴI PRINCIPLER

1. Náwbetlilik principi
2. Úleslerdiń teńligi principi
3. Májbúriy úles arqalı sociallıq qorǵaw
4. Bala mápleriniń ústinligi
5. Iqtıyarlı razılıq hám miyrastan waz keshiw
6. Er-hayal múlklik huqıqlarınıń daxılsızlığı

> **TIYKARǴI TERMINLER**
> Nızam boyınsha miyrasxorlıq · Miyrasxorlar náwbeti · Májbúriy úles · Usınıs etiw huqıqı · Miyras transmissiyası · Miynetke uqıpsız bağıwdağı · Miyrastı basqarıwshı · Birinshi náwbet miyrasxorları

IMTIXANǴA TAYARLIQ

- Nızam boyınsha miyrasxorlıq qanday jaǵdaylarda júzege keliwin túsindire alaman ba?
- Miyrasxorlardıń bes náwbetin izbe-izlikte sanap bere alaman ba?
- Májbúriy úles muǵdarın anıq esaplay alaman ba?
- Usınıs etiw huqıqı hám miyras transmissiyasınıń parıqın bilemen be?

- Er-hayaldıń ulıwma múlki hám miyras massası arasındağı parıqtı ajırata alaman ba?
- Miynetke uqıpsız bağıwdağılardıń miyrastağı úlesin túsindire alaman ba?
- Miyrastı basqarıwshı tayınlaw tártibi hám maqsetin bilemen be?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Er-hayaldıń miyrastağı úlesi hám taqdım etiw huqıqı

FAKTLER

Anvar wásiyatnama qaldırmastan qaytıs boldı. Onnan keyin hayalı Barno hám ulı Jasur qaldı. Anvardıń qızı Dilnoza ákesiniń óliminen eki jıl aldın qaytıs bolǵan bolıp, onnan Sardor isimli ulı (Anvardıń aqlıǵı) qaldı. Miyras massası 120 000 000 sumdı quraydı (bul summa tek Anvardıń jeke múlki hám ulıwma múlktegi oǵan tiyisli úlesten ibarat dep faraz etiledi). Miyrasxorlar arasında múlkti bólistiriw boyınsha kelispewshilik júzege keldi. Jasur jiyeni Sardor miyrasxor emesligin, sebebi ol birinshi náwbettegi miyrasxorlar dizimine kirmeytuǵının atap ótti.

MÁSELE

Nızam boyınsha birinshi náwbettegi miyrasxorlar sheńberi qanday anıqlanadı hám miyras qaldırıwshınıń qaytıs bolǵan perzentiniń úlesi taqdım etiw huqıqı tiykarında qanday bólistiriledi?

NORMA

Ózbekstan Respublikası Puqaralıq kodeksiniń 1135-statyasına bola, miyras qaldırıwshınıń balaları, eri (hayalı) hám ata-anası teń úleslerde nızam boyınsha birinshi náwbettegi miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. PK 1140-statyasına tiykar, taqdım etiw huqıqı boyınsha miyrasxorlıq nızam boyınsha miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolǵan jaǵdayda, oǵan tiyisli úles onıń áwladlarına ótiwin názerde tutadı. PK 1143-statyasına bola, erge (hayalǵa) tiyisli bolǵan miyrasxorlıq huqıqı onıń nekedegi ulıwma múlktegi úlesine tásir etpeydi.

ANALIZ

1) Miyrasxorlar sheńberin anıqlaw: Barno (hayalı) hám Jasur (ulı) PK 1135-statyasına bola birinshi náwbettegi miyrasxorlar esaplanadı. Dilnoza (qızı) miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolǵanlıǵı sebepli, onıń ornına ulı Sardor PK 1140-statyasına tiykar taqdım etiw huqıqı boyınsha miyrasxor boladı. Jasurdıń qarsılıǵı tiykarsız.
2) Sardordıń huqıqı: Sardor anası Dilnozaǵa tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlesti qabıl etip alıw huqıqına tolıq iye.
3) Úleslerdi bólistiriw: Miyras massası 120 000 000 sumdı quraydı. Nızamǵa bola, birinshi náwbettegi miyrasxorlar teń úleslerde miyras aladı. Demek, miyras úsh teń bólekke bólinedi. Barno 40 000 000 sum, Jasur 40 000 000 sum aladı. Sardor bolsa anası Dilnozaǵa tiyisli bolıwı kerek bolǵan 40 000 000 sum úlesti taqdım etiw huqıqı tiykarında aladı.

JUWMAQ

Barno, Jasur hám Sardor nızam boyınsha birinshi náwbettegi miyrasxorlar retinde 120 000 000 sumlıq miyras massasın teń úsh bólekke (hár biri 40 000 000 sumnan) bólip aladı. Sardordıń miyras alıwı nızamlı bolıp, ol taqdım etiw huqıqına tiykarlanadı.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Usı jaǵdayda nızam boyınsha birinshi náwbettegi miyrasxorlar kimler?
2. Sardor miyrastan úles alıwǵa haqılıma?
3. Miyras massası miyrasxorlar arasında qanday muǵdarda bólistiriledi?

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

2-kazus · Wásiyatnama bolǵan jaǵdayda májbúriy úles huqıqın ámelge asırıw

FAKTLER

Botir qaytıs bolıwınan aldın ózine tiyisli bolǵan barlıq mal-múlkin (jámi 200 000 000 sum muǵdardaǵı) dosı Davronǵa qaldırıw haqqında wásiyatnama dúzdi. Botirdiń óliminen soń, onıń 16 jasar qızı Lola hám 65 jasar miynetke jaramlı aǵası Sanjar qaldı. Lola hám Sanjar wásiyatnama bolıwına qaramastan, miyrastan óz úleslerin talap etip notariusqa múrájáát etti. Davron bolsa wásiyatnama onıń atına jazılǵanlıǵın sıltaw etip, olarǵa miyras beriliwine qarsılıq qıldı.

MÁSELE

Wásiyatnama bolǵan jaǵdayda, miyras qaldırıwshınıń kámalǵa kelmegen perzenti májbúriy úles alıw huqıqına iyema hám nızam boyınsha keyingi náwbet miyrasxorınıń huqıqları qanday bahalanadı?

NORMA

PK 1142-statyasına bola, miyras qaldırıwshınıń kámalǵa kelmegen yamasa miynetke jaramsız balaları, wásiyatnamanıń mazmunına qaramastan, nızam boyınsha miyrasxor bolǵanlarında olardan hár birine tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń keminde yarımın (májbúriy úles) miyras etip aladı. PK 1134 hám 1136-statyalarına tiykar, hár bir keyingi náwbet aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar bolmaǵanda miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Aǵa-iniler ekinshi náwbet miyrasxorları esaplanadı.

ANALIZ

1) Lolanıń huqıqı: Lola 16 jasta, yaǵnıy kámalǵa kelmegen perzent bolǵanlıǵı ushın, PK 1142-statyasına tiykar wásiyatnama mazmunına qaramastan, májbúriy úles alıw huqıqına iye. Davrondıń qarsılıǵı Lolaǵa salıstırǵanda tiykarsız.
2) Sanjardıń huqıqı: Sanjar (aǵası) ekinshi náwbet miyrasxorı esaplanadı. Birinshiden, birinshi náwbet miyrasxorı (Lola) bar. Ekinshiden, Sanjar miynetke jaramlı bolǵanı ushın májbúriy úles huqıqına iye emes. Sonıń ushın Sanjar miyrastan úles almaydı.
3) Májbúriy úlesti esaplaw: Eger wásiyatnama bolmaǵanında, Lola birden-bir birinshi náwbet miyrasxorı retinde pútin 200 000 000 sum miyrastı tolıq alǵan bolar edi. Májbúriy úles nızam boyınsha tiyisli bolıwı

kerek bolǵan úlestiń keminde yarımın quraydı. Demek, Lola 200 000 000 sumnıń yarımı — 100 000 000 sum alıwǵa haqılı. Qalǵan 100 000 000 sum wásiyatnama boyınsha Davronǵa ótedi.

JUWMAQ

Lola kámalǵa kelmegenligi sebepli miyrastan 100 000 000 sum muǵdarında májbúriy úles aladı. Sanjar ekinshi náwbet miyrasxorı bolǵanlıǵı hám májbúriy úles huqıqına iye emesligi sebepli miyrastan úles talap ete almaydı. Wásiyatnama boyınsha miyrasxor Davron bolsa qalǵan 100 000 000 sumdı qabıl etedi.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Lola wásiyatnama bolǵan jaǵdayda miyras alıwǵa haqılıma?
2. Sanjar miyrastan úles talap ete alama?
3. Májbúriy úles muǵdarı qanday esaplanadı hám miyras qanday bólistiriledi?

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

3-kazus · Miynetke jaramsız asırawındaǵılardıń miyras alıwı hám miyrastı basqarıw

FAKTLER

Karim wásiyatnama qaldırmastan qaytıs boldı. Onıń miyras massası 80 000 000 sumdı quradı. Karimniń birinshi náwbet miyrasxorları joq. Onıń eki aǵası — Hasan hám Husan (ekinshi náwbet) miyrasqa dawagerlik qıldı. Biraq, sońǵı 3 jıl dawamında Karimniń 70 jasar, miynetke jaramsız amması Nargiza (úshinshi náwbet) onıń menen birge jasap, tolıq onıń asırawında bolǵan. Hasan hám Husan Nargizaǵa miyras beriliwine qarsı shıǵıp, ol úshinshi náwbet miyrasxorı ekenligin aytti. Sonday-aq, miyras bólistirilgenge shekem Karimniń dúkanın kim basqarıwı boyınsha tartıs kelip shıqtı.

MÁSELE

Miyras qaldırıwshınıń asırawında bolǵan keyingi náwbettegi miynetke jaramsız shaxs shaqırılıp atırǵan náwbet miyrasxorları menen birgelikte miyras alıwǵa haqılıma hám miyrastı basqarıw qanday ámelge asırıladı?

NORMA

PK 1141-statyasına bola, nızam boyınsha miyrasxorlar qatarına kiretuǵın, biraq shaqırılatuǵın náwbetke kirmeytuǵın miynetke jaramsız shaxslar, eger miyras qaldırıwshınıń ólimine shekem keminde bir jıl onıń asırawında bolǵan bolsa, shaqırılıp atırǵan náwbet miyrasxorları menen birgelikte miyras aladı. Olar barlıǵı birgelikte kóp degende miyrastıń tórtten bir bólegin aladı. PK 1144-statyasına tiykar, miyrastı basqarıwshı nızam boyınsha miyrasxorlardan bir yamasa bir neshewiniń iltimasına bola miyras ashılǵan jerdegi notarius tárepinen tayınlanadı.

ANALIZ

1) Asırawındaǵınıń huqıqı: Nargiza (amması) úshinshi náwbet miyrasxorı esaplanadı. Ol miynetke jaramsız (70 jasta) hám 3 jıl dawamında Karimniń asırawında bolǵan. PK 1141-statyasına tiykar, ol ekinshi

náwbet miyrasxorları (Hasan hám Husan) menen birgelikte miyras alıwǵa tolıq haqılı.
2) Úlesti esaplaw: Nızamǵa bola, asırawındaǵılar kóp degende miyrastıń 1/4 bólegin aladı. Miyras massası 80 000 000 sum. Nargizanıń úlesi 20 000 000 sumdı (1/4 bólek) quraydı. Qalǵan 60 000 000 sum Hasan hám Husan arasında teń (30 000 000 sumnan) bólinedi.
3) Miyrastı basqarıw: Dúkandı basqarıw boyınsha tartıs kelip shıqqanlıǵı sebepli, miyrasxorlardan biriniń iltimasına bola notarius miyras basqarıwshısın tayınlawı múmkin. Basqarıwshı miyras bólistirilgenge shekem múlkti qorıqlaydı hám basqaradı.

JUWMAQ

Nargiza miynetke jaramsız asırawındaǵı shaxs retinde miyrastıń tórtten bir bólegin (20 000 000 sum) aladı. Hasan hám Husan qalǵan bólekti teń (30 000 000 sumnan) bólip aladı. Miyras múlkin basqarıw ushın notarius tárepinen miyras basqarıwshısı tayınlanıwı kerek.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Nargiza úshinshi náwbet miyrasxorı bolıwına qaramastan, ekinshi náwbet miyrasxorları menen birge miyras alıwǵa haqılıma?
2. Nargizanıń miyrastaǵı úlesi qansha boladı?
3. Miyras múlkin bólistirilgenge shekem basqarıw máseleleri qanday sheshiledi?

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

Test

JUWAP TAŃLANATUǴIN SORAWLAR

1. Rustam qaytıs boldı. Onıń artınan hayalı Malika, eki perzenti hám tuwısqan aǵası Sanjar qaldı. Nızam boyınsha miyras qanday bólistiriledi?

- A. Aǵa-ini hám hayalı teń úleslerde aladı
- B. Tek hayalı pútin miyrasqa iye boladı
- C. Hayalı hám balaları teń úleslerde aladı
- D. Tek balaları miyrastı ózara bólip aladı

DURIS: C

PK 1135-statyaǵa bola, miyras qaldırıwshınıń balaları, eri (hayalı) hám ata-anası teń úleslerde nızam boyınsha birinshi náwbettegi miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Usı jaǵdayda márhumnıń hayalı hám balaları birinshi náwbet miyrasxorları esaplanadı. Aǵası bolsa ekinshi náwbetke kirgeni sebepli, birinshi náwbettegiler bolǵanda miyras ala almaydı. Sonıń ushın hayalı hám balalar miyrastı teń bólip aladı.

2. Aziza jaslıǵında Karim tárepinen perzentlikke alınǵan. Karim qaytıs bolǵanınan soń, Karimniń ákesi (Azizanıń ógey atası) de qaytıs boldı. Aziza óziniń ógey atasınan nızam boyınsha miyras alıw huqıqına iyema?

- A. Awa, ol tuwısqan aǵayınlerge teńlestiriledi

• B. Joq, perzentlikke alınǵanlar tek asırap alıwshıdan miyras aladı
• C. Awa, biraq tek nızamlı úlestiń yarımın aladı
• D. Joq, eger arnawlı wásiyatnama bolmasa, miyras ala almaydı

DURIS: A
PK 1134-statyaǵa tiykar, nızam boyınsha miyrasxorlıqta perzentlikke alınǵan shaxs hám onıń áwladları, bir tárepten, perzentlikke alıwshı shaxs hám onıń aǵayınleri, ekinshi tárepten, tuwısqan aǵayınlerge teńlestiriledi. Sonıń ushın Aziza ózin perzentlikke alǵan Karimniń ákesinen (yaǵnıy ógey atasınan) dál qanlas aǵayınler sıyaqlı nızam boyınsha miyras alıw huqıqına tolıq iye boladı.

3. Nodir boydaq hám perzentsiz jaǵdayda qaytıs boldı. Onıń ata-anası da qaytıs bolǵan. Nodirdiń tuwısqan apası Lola hám atası Olim tiri. Miyras qanday bólistiriledi?

• A. Tek apası Lola pútin miyrastı aladı
• B. Tek atası Olim miyrasqa iye shıǵadı
• C. Lola hám Olim miyrastı ózara teń úleslerde aladı
• D. Miyras mámleket paydasına konfiskaciya etiledi

DURIS: C
PK 1136-statyaǵa bola, miyras qaldırıwshınıń tuwısqan aǵa-inileri hám apa-sińlileri, sonday-aq onıń hám ata, hám ana tárepten atası hám apası teń úleslerde nızam boyınsha ekinshi náwbettegi miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Nodirdiń birinshi náwbet miyrasxorları joq bolǵanlıǵı sebepli, miyras ekinshi náwbet wákilleri bolǵan apa hám ata arasında teń muǵdarda bólistiriliwi nızamda anıq belgilengen.

4. Botirdiń Alisher hám Davron isimli ulları bar edi. Alisher 2020-jılda qaytıs bolıp, artınan qızı Sevara qaldı. Botir 2023-jılda qaytıs boldı. Botirdiń miyrası qanday bólistiriledi?

• A. Davron pútin miyrastı birden-bir ul retinde aladı
• B. Sevara pútin miyrastı aladı
• C. Davron 75 procent, Sevara 25 procent úles aladı
• D. Davron 50 procent, Sevara 50 procent úles aladı

DURIS: D
PK 1140-statyaǵa tiykar, taqdım etiw huqıqı boyınsha miyrasxorlıq nızam boyınsha miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolǵan jaǵdayda, oǵan tiyisli úles onıń áwladlarına ótiwin názerde tutadı. Botirdiń óliminen aldın ulı Alisher qaytıs bolǵanı ushın, Alisherge tiyisli bolıwı kerek bolǵan 50 procent úles onıń qızı Sevaraǵa ótedi. Qalǵan 50 procentti tiri ul Davron aladı.

5. Sobirdiń miynetke jaramsız Murod isimli ulı bar. Sobir óziniń 100 000 000 sumlıq barlıq mal-múlkin dosına wásiyat qıldı. Murod birden-bir nızamlı miyrasxor. Murod qansha miyras aladı?

• A. 50 000 000 sum
• B. 100 000 000 sum
• C. 25 000 000 sum

• D. Hesh nárse ala almaydı, wásiyatnama ústem

DURIS: A
PK 1142-statyaǵa bola, miyras qaldırıwshınıń miynetke jaramsız balaları wásiyatnamanıń mazmunına qaramastan, nızam boyınsha miyrasxor bolǵanlarında ózlerine tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń keminde yarımın (májbúriy úles) miyras etip aladı. Murod birden-bir nızamlı miyrasxor retinde 100 million sumdı tolıq alar edi. Wásiyatnama bolǵanı sebepli ol nızamlı úlesiniń yarımın, yaǵnıy 50 million sumdı aladı.

6. Zafar qaytıs boldı. Onıń eki saw kámalǵa kelgen ulı bar. Sonday-aq, Zafar bólek jasaytuǵın miynetke jaramsız ammasın óliminen aldın 3 jıl dawamında tolıq bağıp kelgen. Amması miyras alama?

• A. Joq, ol úshinshi náwbet miyrasxorı esaplanadı
• B. Awa, ullar menen teń úleste aladı
• C. Awa, biraq barlıq asırawındaǵılar úlesi miyrastıń 1/4 bóleginen aspawı kerek
• D. Joq, sebebi ol miyras qaldırıwshı menen birge jasamaǵan

DURIS: C
PK 1141-statyaǵa tiykar, 1136-1138-statyalarda kórsetilgen miynetke jaramsız shaxslar miyras qaldırıwshı menen birge jasamaǵan bolsa da, óliminen aldın keminde bir jıl asırawında bolǵan bolsa, shaqırılıp atırǵan náwbet miyrasxorları menen birge miyras aladı. Biraq nızam boyınsha basqa miyrasxorlar bolǵanında, bunday asırawındaǵılar hámmesi birgelikte kóp degende miyrastıń tórtten bir bólegin miyras etip alıwları qatań belgilengen.

7. Hasan hám Zuhra neke dawamında birgelikte úy satıp alǵan. Hasan qaytıs boldı. Zuhra hám olardıń ulı Qodir nızamlı miyrasxorlar bolıp tabıladı. Úy qanday bólistiriledi?

• A. Zuhra 50 procent, Qodir 50 procent aladı
• B. Qodir pútin úydi miyras etip aladı
• C. Zuhra 75 procent aladı, tek wásiyatnama bolsa
• D. Zuhra ulıwma múlktegi 50 procent úlesin aladı, qalǵan 50 procent Zuhra hám Qodir arasında teń bólinedi

DURIS: D
PK 1143-statyaǵa bola, er (hayal)ǵa tiyisli bolǵan miyrasxorlıq huqıqı onıń nekede birgelikte arttırılǵan mal-múlktegi úlesine tásir etpeydi. Soǵan tiykar, Zuhra dáslep ulıwma múlktegi óziniń 50 procent úlesin ajıratıp aladı. Qalǵan 50 procent bólek bolsa Hasan qaldırǵan miyras massası esaplanıp, ol birinshi náwbet miyrasxorları bolǵan Zuhra hám Qodir arasında teń bólinedi.

8. Nızam boyınsha úshinshi náwbettegi miyrasxorlar qashan miyrasxorlıqqa shaqırıladı?

• A. Aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar bolmaǵanda, shetletilgende yamasa waz keshkende
• B. Hár dayım birinshi hám ekinshi náwbet menen birgelikte
• C. Tek miyras qaldırıwshı wásiyatnama qaldırǵan bolsa
• D. Sud sheshimi menen ayrıqsha jaǵdaylarda

DURIS: A
PK 1134-statyaǵa tiykar, nızam boyınsha miyrasxorlardıń hár bir náwbeti tek ǵana aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar ulıwma bolmaǵan, olar miyrastan shetletilgen, miyrastı qabıl etpegen yamasa onnan waz keshken jaǵdayda ǵana miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Bul qaǵıyda náwbetler arasındaǵı qatań ierarxiyanı támiyinleydi hám úshinshi náwbet tek birinshi hám ekinshi náwbet wákilleri joq bolǵanında shaqırılıwın ańlatadı.

9. Nızam boyınsha tórtinshi náwbettegi miyrasxorlar sheńberine kimler kiredi?

- A. Tek ámekishashar hám dayıshasharlar
- B. Miyras qaldırıwshı menen birge jasaǵan asırawındaǵılar
- C. Altınshı dárejege shekem (altınshı dáreje de kiredi) bolǵan basqa aǵayınler
- D. Ámeki, dayı, amma hám xalalar

DURIS: C
PK 1138-statyaǵa bola, miyras qaldırıwshınıń altınshı dárejege shekem (altınshı dáreje de soǵan kiredi) bolǵan basqa aǵayınleri nızam boyınsha tórtinshi náwbettegi miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Bunda jaqınraq aǵayınler uzaqraq aǵayınlerge salıstırǵanda miyras alıwda jeńillikli huqıqtan paydalanadı. Ámeki-amma hám dayı-xalalar úshinshi náwbetke, birge jasaǵan asırawındaǵılar bolsa beshinshi náwbetke kiriwi nızamda anıq kórsetilgen.

10. Eger nızam boyınsha miyrasxorlar bolmasa yamasa belgisiz bolsa, miyrastı basqarıwshı tayınlanıwın sorap notariusqa kim múrájáát etiwi kerek?

- A. Prokuratura organları
- B. Mámleketlik salıq inspekciyası
- C. Márhumnıń qońsıları yamasa dosları
- D. Jergilikli atqarıwshı hákimiyat yamasa puqaralardıń ózin-ózi basqarıw organları

DURIS: D
PK 1144-statyaǵa tiykar, eger nızam boyınsha miyrasxorlar bolmasa yamasa olar belgisiz bolsa, jergilikli atqarıwshı hákimiyat organları yamasa puqaralardıń ózin-ózi basqarıw organı miyrastı basqarıwshı tayınlanıwın sorap notariusqa múrájáát etiwi kerek. Bul ilaj iyesiz qalıp atırǵan miyras mal-múlkin qorǵaw hám onı tonań bolıwınan saqlaw maqsetinde nızamshılıqqa kiritilgen áhmiyetli qaǵıyda bolıp tabıladı.

11. Miyras qaldırıwshı menen aǵayın bolmaǵan miynetke jaramsız shaxs onıń ólimine shekem 2 jıl dawamında onıń menen birge jasap, tolıq asırawında bolǵan. Márhumnıń qızı bar. Usı asırawındaǵı shaxs miyras alama?

- A. Awa, shaqırılıp atırǵan náwbet (qızı) menen birgelikte miyras aladı
- B. Joq, sebebi olar arasında qan-aǵayınshilik joq
- C. Awa, biraq tek qızı miyrastan waz keshken jaǵdayda ǵana
- D. Joq, keminde 5 jıl birge jasaǵan bolıwı talap etiledi

DURIS: A

PK 1141-statyaǵa bola, miyras qaldırıwshınıń ólimine shekem keminde bir jıl onıń asırawında bolǵan hám onıń menen birgelikte jasaǵan miynetke jaramsız shaxslar nızam boyınsha miyrasxorlar qatarına kiredi. Olar aǵayın bolmasa da, shaqırılıp atırǵan náwbettiń miyrasxorları (bul jaǵdayda birinshi náwbettegi qızı) menen birgelikte miyras aladı. Olardıń ulıwma úlesi miyrastıń tórtten birinen aspawı kerek.

12. Rustam qaytıs boldı. Onıń perzentleri, hayalı, ata-anası, aǵa-inileri hám ata-apaları joq. Onıń tek tuwısqan ámekisi Tohir hám amması Nigora bar. Miyras qanday bólistiriledi?

- A. Tohir hám Nigora miyrastı teń úleslerde aladı
- B. Tohir 75 procent, Nigora 25 procent aladı
- C. Miyras iyesiz múlk retinde mámleketke ótedi
- D. Tek erkek aǵayın retinde Tohir pútin miyrastı aladı

DURIS: A

PK 1137-statyaǵa tiykar, miyras qaldırıwshınıń tuwısqan ámekisi, dayısı, amması hám xalası teń úleslerde nızam boyınsha úshinshi náwbettegi miyrasxorlıq huqıqına iye boladı. Rustamnıń birinshi hám ekinshi náwbettegi miyrasxorları joq bolǵanlıǵı sebepli, úshinshi náwbet wákilleri bolǵan ámekisi hám amması pútin miyras mal-múlkin ózara teń muǵdarda, yaǵnıy eliw procentten bólip alıwǵa nızamlı túrde haqılı.

13. Vali ákesinen qalǵan miyrastı alıwǵa shaqırıldı, biraq miyras ashılǵanınan soń 2 ay ótip, onı qabıl etiwge úlgirmesten qaytıs boldı. Valiniń miyrastı qabıl etiw huqıqı kimge ótedi?

- A. Miyras tuwrıdan-tuwrı mámleket dáramatına ótkeriledi
- B. Huqıq ákesiniń basqa miyrasxorlarına qaytarıladı
- C. Valiniń nızam boyınsha miyrasxorlarına ótedi
- D. Miyrastı qabıl etiw huqıqı ápiwayı ǵana biykar boladı

DURIS: C

PK 1140-1-statyaǵa bola, nızam boyınsha miyrasxorlıqqa shaqırılǵan miyrasxor miyras ashılǵanınan keyin onı qabıl etip alıwǵa úlgirmesten qaytıs bolǵan bolsa, oǵan tiyisli bolıwı kerek bolǵan miyrastı qabıl etip alıw huqıqı onıń nızam boyınsha miyrasxorlarına ótedi. Bul jaǵday huqıqtanıwda miyras transmissiyası dep ataladı hám qaytıs bolǵan miyrasxordıń huqıqları onıń óz miyrasxorlarına ótiwin támiyinleydi.

14. Anvardıń hayalı hám miynetke jaramsız kámalǵa kelmegen ulı Bobur bar. Anvar óziniń 200 000 000 sumlıq pútin mal-múlkin qayırqomlıq fondına wásiyat qıldı. Hayalı miynetke jaramlı. Boburdıń májbúriy úlesi qansha?

- A. 200 000 000 sum
- B. 100 000 000 sum
- C. 50 000 000 sum
- D. 25 000 000 sum

DURIS: C

PK 1142-statyaǵa tiykar, májbúriy úles nızam boyınsha tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń keminde yarımın quraydı. Anvardıń nızamlı miyrasxorları hayalı hám ulı bolıp, nızam boyınsha olar 200 milliondı teń (100 millionnan) alar edi. Bobur miynetke jaramsız bolǵanı ushın wásiyatnamaǵa qaramastan óz nızamlı úlesiniń yarımın, yaǵnıy 50 million sumdı májbúriy úles retinde aladı.

ASHIQ SORAWLAR

15. Nızam boyınsha miyrasxorlıqta miyrasxorlardıń náwbetleri qanday princip tiykarında belgilenadi hám aldıńǵı náwbet miyrasxorlarınıń bolıwı keyingi náwbetlerge qanday tásir etedi?

ÚLGI JUWAP

Nızam boyınsha miyrasxorlıqta miyrasxorlar nızam húJjetlerinde qatań belgilengen bes náwbet tiykarında miyrasqa shaqırıladı (PK 1135–1139-statyalar). Náwbetler aǵayınshilik dárejesiniń jaqınlıǵına qarap dúzilgen. Tiykarǵı princip shunnan ibarat, hár bir keyingi náwbettegi miyrasxorlar tek aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar bolmaǵanda, olar miyrastan shetletilgende, miyrastı qabıl etpegende yamasa onnan waz keshken jaǵdayda ǵana miyrasxorlıq huqıqına iye boladı (PK 1134-statya).

Máselen, eger miyras qaldırıwshınıń perzentleri yamasa turmıslıq joldası (birinshi náwbet) bar bolsa, onıń aǵa-inileri (ekinshi náwbet) miyrasqa shaqırılmaydı. Miyrasxorlıqqa shaqırılıp atırǵan náwbettegi barlıq miyrasxorlar miyras massasın teń úleslerde qabıl etedi.

Alternativ jantasıw retinde, ayırım sırt el huqıq sistemalarında barlıq aǵayınler málim procentlerde bir waqıtta miyras alıwı múmkin bolǵan qaǵıydalar bar. Biraq Ózbekstan nızamshılıǵında qatań náwbetlilik hám aldıńǵı náwbettiń tolıq ústemligi belgilengen. Bul qaǵıyda shańaraqtıń eń jaqın aǵzalarınıń (balalar, ata-ana, er-hayal) máplerin maksimal dárejede qorǵawǵa qaratılǵan.

16. Er yamasa hayaldıń nızam boyınsha miyras alıw huqıqı olardıń neke dawamında arttırılǵan ulıwma múlktegi úlesine qanday qatnasta boladı?

ÚLGI JUWAP

Er (hayal)dıń miyras huqıqı hám onıń nekedegi ulıwma múlktegi úlesi bir-birinen ǵárezsiz bolǵan eki bólek huqıqıy institut bolıp tabıladı. PK 1143-statyasına bola, erge (hayalǵa) tiyisli bolǵan miyrasxorlıq huqıqı onıń nekede bolıp, birgelikte arttırılǵan mal-múlkiniń belgili bir bólegine salıstırǵanda bolǵan múlk huqıqına tásir etpeydi.

Ámeliyatta bul shuni ańlatadı, er-hayal neke dawamında 100 000 000 sumlıq úy satıp alǵan bolsa hám er qaytıs bolsa, dáslep Shańaraq kodeksine tiykar hayaldıń ulıwma múlktegi teń yarımı, yaǵnıy 50 000 000 sumlıq bólegi ajıratıp alınadı. Bul bólek miyras massasına kirmeydi, sebebi ol onsuz da hayaldıń múlki esaplanadı. Qalǵan 50 000 000 sum miyras qaldırıwshınıń (erdiń) múlki retinde miyras massasın quraydı. Hayal usı 50 000 000 sumlıq miyras massasınan da birinshi náwbettegi miyrasxor retinde basqa miyrasxorlar (máselen, balalar) menen teń úleste miyras alıwǵa haqılı.

Alternativ jantasıwda ayırımlar hayal óziniń múlkiy úlesin alǵannan soń, miyrastan quruq qalıwı kerek dep

oylawı múmkin. Biraq nızamshılıq bunı biykarlaydı hám tiri qalǵan turmıslıq joldastıń materiallıq máplerin eki ese (hám teń múlkdar, hám nızamlı miyrasxor retinde) qorǵaydı.

17. Nızam boyınsha miyrasxorlıqta miyras múlkin saqlaw hám basqarıw qanday ámelge asırıladı hám miyras basqarıwshısın tayınlawdıń huqıqıy áhmiyeti nede?

ÚLGI JUWAP

Miyras ashılǵan waqıttan baslap onı miyrasxorlar qabıl etip alǵanǵa shekem bolǵan dáwirde (ádetde 6 ay) miyras múlkin joǵaltıwdan, tonań bolıwınan saqlaw hám onnan nátiyjeli paydalanıw maqsetinde miyrastı qorıqlaw hám basqarıw ilajları kóriledi. PK 1144-statyasına tiykar, nızam boyınsha miyras alınǵanında miyrastı basqarıwshı nızam boyınsha miyrasxorlardan bir yamasa bir neshewiniń iltimasına bola miyras ashılǵan jerdegi notarius tárepinen tayınlanadı.

Eger nızam boyınsha miyrasxorlar bolmasa yamasa belgisiz bolsa, jergilikli atqarıwshı hákimiyat organları yamasa puqaralardıń ózin-ózi basqarıw organı notariusqa múrájáát etiwi shárt. Miyras basqarıwshısınıń huqıqıy áhmiyeti shunnan ibarat, ol múlkti (máselen, islep turǵan kárxana, sharwa malları, kireyge berilgen binalar) qarawsız qalıwınıń aldın aladı, zárúr tólewlerdi (salıqlar, kommunal) ámelge asıradı hám dáramatlardı jıynaydı.

Alternativ jantasıw retinde miyrasxorlardıń ózleri basqarıwshı tayınlamastan múlkti ámelde basqarıwı múmkin. Biraq rásmiy basqarıwshı tayınlanıwı úshinshi shaxslar (kreditorlar, qarzdarlar) menen qatnasıqlarda huqıqıy anıqlıqtı támiyinleydi, miyrasxorlar arasındaǵı tartıslardıń aldın aladı hám múlktiń qol qatılmaslıǵın kepilleydi. Basqarıwshı óz xızmetleri ushın miyras esabınan haq alıw huqıqına da iye.

Glossariy

NIZAM BOYINSHA MIYRASXORLIQ

Wásiyatnama bolmaǵanda, biykar etilgende yamasa haqıyqıy emes dep tabılǵanda, miyras mal-múlkiniń nızamda belgilengen náwbet tiykarında miyrasxorlarǵa ótiw tártibi.

Mısal: Anvar wásiyatnama qaldırmastan qaytıs bolǵanı sebepli, onıń mal-múlki nızam boyınsha miyrasxorlıq tártibinde bólistirildi.

Baylanıslı terminler: Birinshi náwbettegi miyrasxorlar, Májbúriy úles

BIRINSHI NÁWBETTEGI MIYRASXORLAR

Miyras qaldırıwshınıń balaları, sol qatarda perzentlikke alınǵan balaları, eri yamasa hayalı hám ata-anası bolıp, olar nızam boyınsha teń úleslerde miyras alıw huqıqına iye.

Mısal: Vali qaytıs bolǵash, onıń júz million sumlıq úyi hayalı hám eki perzenti arasında teń úsh bólekke bólindi.

Baylanıslı terminler: Nızam boyınsha miyrasxorlıq, Ekinshi náwbettegi miyrasxorlar

EKINSHI NÁWBETTEGI MIYRASXORLAR
Miyras qaldırıwshınıń tuwısqan hámde ana yamasa ata bir aǵa-inileri hám apa-sińlileri, sonday-aq onıń hám ata, hám ana tárepten atası hám apası esaplanadı.

Mısal: Márhumnıń perzentleri, hayalı hám ata-anası bolmaǵanı ushın miyras onıń tuwısqan aǵası hám apasına ótdi.

Baylanıslı terminler: Birinshi náwbettegi miyrasxorlar, Úshinshi náwbettegi miyrasxorlar

ÚSHINSHI NÁWBETTEGI MIYRASXORLAR
Miyras qaldırıwshınıń tuwısqan ámekisi, dayısı, amması hám xalası bolıp, olar aldıńǵı náwbettegi miyrasxorlar bolmaǵanda teń úleslerde miyras aladı.

Mısal: Jaqın aǵayınleri bolmaǵan shaxstıń miyrası onıń birden-bir ammasına úshinshi náwbet boyınsha berildi.

Baylanıslı terminler: Ekinshi náwbettegi miyrasxorlar, Tórtinshi náwbettegi miyrasxorlar

TÓRTINSHI NÁWBETTEGI MIYRASXORLAR
Miyras qaldırıwshınıń altınshı dárejege shekem bolǵan basqa aǵayınleri bolıp, bunda jaqınraq aǵayınler uzaqraq aǵayınlerge salıstırǵanda miyras alıwda jeńillikli huqıqqa iye boladı.

Mısal: Barlıq jaqın aǵayınler qaytıs bolǵanlıǵı sebepli, miyras tórtinshi náwbet tiykarında márhumnıń uzaq jiyenine ótdi.

Baylanıslı terminler: Úshinshi náwbettegi miyrasxorlar, Beshinshi náwbettegi miyrasxorlar

BESHINSHI NÁWBETTEGI MIYRASXORLAR
Miyras qaldırıwshınıń miynetke jaramsız asırawındaǵıları bolıp, olar basqa náwbettegi miyrasxorlar menen birge miyras ala almaǵan jaǵdayda shaqırıladı.

Mısal: Márhumnıń hesh qanday aǵayini bolmaǵanı ushın, onı jeti jıl dawamında baqqan mayıp qońsısı beshinshi náwbette miyrasxor boldı.

Baylanıslı terminler: Tórtinshi náwbettegi miyrasxorlar, Miyras qaldırıwshınıń asırawındaǵıları

TAQDIM ETIW HUQIQI BOYINSHA MIYRASXORLIQ
Nızam boyınsha miyrasxor miyras ashılǵanǵa shekem qaytıs bolǵan jaǵdayda, oǵan tiyisli úlestiń onıń áwladlarına ótiwi hám olar arasında teń bólistiriliwi qaǵıydası.

Mısal: Ákeniń óliminen aldın onıń tuńǵısh ulı qaytıs bolǵan bolsa, uldıń úlesi taqdım etiw huqıqı tiykarında onıń balalarına ótedi.

Baylanıslı terminler: Nızam boyınsha miyrasxorlıq, Miyras transmissiyası

MIYRAS TRANSMISSIYASI
Miyrasxor miyras ashılǵanınan keyin onı qabıl etip alıwǵa úlgirmesten qaytıs bolsa, oǵan tiyisli bolıwı kerek bolǵan miyrastı qabıl etiw huqıqınıń onıń óz miyrasxorlarına ótiwi.

Mısal: Miyras ashılǵash bir ay ótip miyrasxor qaytıs boldı, endi bul úlesti qabıl etiw huqıqı miyras transmissiyası arqalı onıń perzentlerine ótedi.

Baylanıslı terminler: Taqdım etiw huqıqı boyınsha miyrasxorlıq, Májbúriy úles

MÁJBÚRIY ÚLES
Wásiyatnama mazmunına qaramastan, miyras qaldırıwshınıń kámalǵa kelmegen yamasa miynetke jaramsız balaları, ata-anası hám er-hayalına nızam boyınsha tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń keminde yarımı muǵdarında beriletuǵın kepilliklengen miyras bólegi.

Mısal: Márhum pútin múlkin dosına wásiyat qılǵan bolsa da, onıń kámalǵa kelmegen qızı májbúriy úles tiykarında óz nızamlı úlesiniń yarımın aldı.

Baylanıslı terminler: Wásiyatnama, Nızam boyınsha miyrasxorlıq

MIYRAS QALDIRIWSHINIŃ ASIRAWINDAǴILARI
Miyras qaldırıwshınıń ólimine shekem keminde bir jıl onıń asırawında bolǵan hám onıń menen birgelikte jasaǵan miynetke jaramsız shaxslar bolıp, olar shaqırılıp atırǵan náwbet miyrasxorları menen birge miyras aladı.

Mısal: Márhumnıń asırawında eki jıl jasaǵan miynetke jaramsız jiyeni birinshi náwbet miyrasxorları menen birge nızamlı úles aldı.

Baylanıslı terminler: Beshinshi náwbettegi miyrasxorlar, Májbúriy úles

ER-HAYALDIŃ BIRGELIKTEGI ULIWMA MÚLKI
Er hám hayaldıń neke dawamında arttırǵan mal-múlkleri bolıp, miyras ashılǵanda tiri qalǵan er yamasa hayaldıń bul múlktegi óz úlesi miyras quramına kirmeydi hám bólek ajıratıladı.

Mısal: Neke dawamında alınǵan úydiń yarımı hayaldıń ulıwma múlktegi úlesi retinde ajıratıldı, tek qalǵan yarımı miyras retinde bólistirildi.

Baylanıslı terminler: Birinshi náwbettegi miyrasxorlar, Nızam boyınsha miyrasxorlıq

MIYRASTI BASQARIWSHI
Miyrastı qorǵaw hám onı basqarıw maqsetinde nızam boyınsha miyrasxorlardıń iltimasına bola miyras ashılǵan jerdegi notarius tárepinen tayınlanatuǵın shaxs.

Mısal: Miyrasxorlar sırt elde bolǵanlıǵı sebepli, notarius miyras qalǵan kárxananı júrgiziw ushın miyrastı basqarıwshı tayınladı.

Baylanıslı terminler: Nızam boyınsha miyrasxorlıq, Wásiyatnama orınlawshısı

Xronologiya

Ózbekstan Respublikasında nızam boyınsha miyrasxorlıq institutınıń rawajlanıwı

1996 · PUQARALIQ KODEKSINIŃ QABIL ETILIWI

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi qabıl etilip, onıń V bóliminde miyrasxorlıq huqıqı, sonıń ishinde nızam boyınsha miyrasxorlıqtıń bes náwbeti hám tiykarǵı qaǵıydaları bekkemlendi.

Áhmiyeti: Zamanagóy miyras huqıqınıń tiykarǵı nızamshılıq bazası jaratıldı.

1998 · SHAŃARAQ KODEKSINIŃ QABIL ETILIWI

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi qabıl etildi. Bul kodeks er-hayaldıń ulıwma múlki hám jeke múlki túsiniklerin anıqlastırıp, miyras quramın belgilewde áhmiyetli orın iyeledi.

Áhmiyeti: Shańaraq aǵzalarınıń múlklik huqıqları hám miyrastaǵı úlesleri anıqlandı.

2004 · ER-HAYAL HUQIQLARINA TIYISLI ÓZGERIS

2004-jıl 27-avgusttaǵı 671-II-sanlı Nızamına muwapıq Puqaralıq kodeksiniń 1143-statyası ekinshi bólegi shıǵarıp taslandı, bul er-hayaldıń miyras alıwdaǵı huqıqların jánede anıqlastırdı.

Áhmiyeti: Er-hayaldıń miyras hám ulıwma múlktegi huqıqları jetilistirildi.

2010 · MIYRAS TRANSMISSIYASI INSTITUTINIŃ KIRITILIWI

2010-jıl 14-sentyabrdegi ÓRQ-255-sanlı Nızam menen Puqaralıq kodeksine 1140-1-statya qosıldı hám miyrastı qabıl etip alıw huqıqınıń ótiwi (miyras transmissiyası) qaǵıydası belgilendi.

Áhmiyeti: Miyrasxor miyrastı qabıl etiwge úlgirmey qaytıs bolǵan jaǵdaylar huqıqıy sheshim taptı.

2025 · MIYRASTI BASQARIW TÁRTIBINIŃ JAŃALANIWI

2025-jıl 30-dekabrdegi ÓRQ-1109-sanlı Nızam redakciyasında Puqaralıq kodeksiniń 1144-statyası tórtinshi bólegine ózgeris kiritilip, miyrastı basqarıwshını tayınlaw tártibi jetilistirildi.

Áhmiyeti: Iyesiz qalǵan miyrastı qorǵawda mámleketlik organlar qatnasıwı anıqlastırıldı.

Mind-map

Nızam boyınsha miyrasxorlıq

- Tiykarǵı qaǵıydalar: Nızam boyınsha miyrasxorlıqtıń ulıwma principleri.
- — Náwbetlilik tártibi: Miyrasxorlar tek óz náwbeti kelgende shaqırıladı.
- — Úleslerdiń teńligi: Bir náwbettegi miyrasxorlar miyrastı teń bólip aladı.
- — Perzentlikke alınǵanlar: Qan huqıqı boyınsha aǵayınlerge teńlestiriledi.
- — — Jańa shańaraqta teńlik: Perzentlikke alıwshılar menen tuwısqanlarday miyras aladı.

- — — Tiykarǵı shańaraqtan úziliw: Biologiyalıq ata-anasınan nızam boyınsha miyras almaydı.
- Miyrasxorlıq náwbetleri: Puqaralıq kodeksinde belgilengen bes náwbet.
- — Birinshi náwbet: Balaları, eri (hayalı) hám ata-anası (PK 1135-statya).
- — — Balalar hám er-hayal: Eń tiykarǵı hám birinshi shaqırılatuǵın miyrasxorlar.
- — — Tuwılatuǵın balalar: Ólimnen keyin tuwılǵan bala da birinshi náwbetke kiredi.
- — Ekinshi náwbet: Aǵa-iniler, apa-sińliler, ata hám apa (PK 1136-statya).
- — Úshinshi náwbet: Ámeki, dayı, amma hám xala (PK 1137-statya).
- — Tórtinshi náwbet: Altınshı dárejege shekem bolǵan basqa aǵayınler.
- — Beshinshi náwbet: Miynetke jaramsız asırawındaǵılar (PK 1139-statya).
- Arnawlı huqıqlar: Miyras ótiwiniń ayrıqsha jaǵdayları.
- — Taqdım etiw huqıqı: Qaytıs bolǵan miyrasxordıń úlesi áwladlarına ótiwi (PK 1140-statya).
- — — Áwladlar arasında teńlik: Ótken úles áwladlar arasında teń bólistiriledi.
- — — Sheklenbegen dáreje: Tuwrı shájire boyınsha dáreje sheklenbeydi.
- — Miyras transmissiyası: Miyrastı qabıl etiwge úlgirmey qaytıs bolıw (PK 1140-1-statya).
- Sociallıq qorǵaw: Kúshsiz qatlamlardı miyrasta qorǵaw.
- — Májbúriy úles: Wásiyatnamaǵa qaramastan beriletuǵın úles (PK 1142-statya).
- — — Kimlerge beriledi?: Kámalǵa kelmegen balalar, mayıp ata-ana hám er-hayalǵa.
- — — Keminde yarımı: Nızam boyınsha tiyisli bolıwı kerek bolǵan úlestiń keminde yarımı.
- — Asırawındaǵılar huqıqı: Miyras qaldırıwshınıń asırawında bolǵanlar (PK 1141-statya).
- — — Keminde bir jıl: Ólimnen aldın keminde bir jıl asırawında bolıwı shárt.
- — — Tórtten bir bólek: Basqalar menen alǵanda kóp degende sherek bólek aladı.
- Múlk hám basqarıw: Miyrastı saqlaw hám er-hayal huqıqları.
- — Er-hayaldıń huqıqı: Nekedegi ulıwma múlkten óz úlesin alıwı (PK 1143-statya).
- — Miyrastı qorǵaw: Miyrastı joǵaltıwdan asıraw ilajları (PK 1144-statya).
- — — Notarius qatnasıwı: Miyrastı basqarıwshı notarius tárepinen tayınlanadı.
- — — Qárejetlerdi qaplaw: Basqarıwshı qárejetleri miyras esabınan qaplanadı.

Túsindiriw hám sxema

Nızam boyınsha miyrastı bólistiriw hám basqarıw procesi

DIAGRAMMADAǴI BAYLANISLAR

- Miyras ashılıwı ’Múrájáát etiw ’Notarius
- Notarius ’Ulıwma múlkti anıqlaw ’Er-hayal úlesin ajıratıw
- Er-hayal úlesin ajıratıw ’Qalǵan múlkti bóliw ’1-náwbet miyrasxorların anıqlaw
- 1-náwbet miyrasxorların anıqlaw ’Miyrasxorları bolsa ’Miyrastı teń bólistiriw
- 1-náwbet miyrasxorların anıqlaw ’Miyrasxorları bolmasa ’Keyingi náwbetlerge ótiw

- Keyingi náwbetlerge ótiw ’Náwbet boyınsha ’Miyrastı teń bólistiriw
- Notarius ’Kúshsiz qatlamdı tekseriw ’Májbúriy úles qaǵıydası
- Májbúriy úles qaǵıydası ’Kepilliklengen úles ’Miyrastı teń bólistiriw
- Notarius ’Múlk qarawsız qalsa ’Miyrastı isenimli basqarıw
- Miyrastı isenimli basqarıw ’Saqlap tapsırıw ’Miyrastı teń bólistiriw

Derekler

USI TEMANIŃ DEREKLERI

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

USINILATUǴIN ÁDEBIYATLAR (BAǴDARLAMADAN)

- Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)
- Vorislik huquqi: nazariya va amaliyot. O‘quv qo‘llanma. U. Maxmudxodjayeva, M. Usmonova. Toshkent, 2025. 148 b.
- Fuqarolik huquqi. 2-qism. Darslik. Mualliflar jamoasi. Toshkent, 2017. 428 b.
- Załucki, Mariusz. “Impact of the EU Succession Regulation on Statutory Inheritance.” Comparative Law Review 23 (February 7, 2018): 223. http://dx.doi.org/10.12775/clr.2017.010. (Qo‘shimcha)
- Avsec, Franci. “Legal Framework of Agricultural Land/Holding Succession and Acquisition in Slovenia.” Journal of Agricultural and Environmental Law 16, no. 30 (April 30, 2021): 24–39. http://dx.doi.org/10.21029/jael.2021.30.24. (Qo‘shimcha)
- Szeroczyńska, Małgorzata. “People with intellectual disabilities as heirs. Part 2.” Special School LXXXI, no. 3 (June 30, 2020): 224–35. http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.2361. (Qo‘shimcha)

Iqtibas keltiriwden aldın hár bir derekti onıń ámeldegi rásmiy teksti menen salıstırıń.

Oqıw teksti bilimlendiriw maqsetinde jasalma intellekt járdeminde tayarlanǵan. Bul yuridikalıq másláhát emes; iqtibas keltiriwden aldın birlemshi derekler menen tekseriń. Tashkent mámleketlik yuridikalıq universiteti · Shańaraq hám miyras huqıqı.

OXFORDER LLC tárepinen jaratılǵan · Basılım 2026.11